

Resource: Termini muhimu (unfoldingWord)

License Information

Termini muhimu (unfoldingWord) (Swahili) is based on: unfoldingWord® Translation Words, [unfoldingWord](#), 2022, which is licensed under a [CC BY-SA 4.0 license](#).

This PDF version is provided under the same license.

Termini muhimu (unfoldingWord)

Y

Yafa, Yafeti, Yakobo, Yakobo Mwana wa Alfayo, Yakobo Mwana wa Zebedayo, Yakobo Ndugu wa Yesu, Yeftha, Yehoramu, Yehoshafati, Yehoyada, Yehoyakimu, Yehu, Yekonia, Yeremia, Yeriko, Yeroboamu, Yerusalemu, Yes, Yesu, Yethro, Yezebeli, Yezreeli, Yoabu, Yoashi, Yoeli, Yohana Marko, Yohana Mbatizaji, Yohana mtume, Yona, Yonathan, Yoram, Yosefu Agano Jipy, Yosefu Agano la Kale, Yoshua, Yosia, Yothamu, Yuda, Yuda Iskariote, Yuda, mwana wa Yakobo, Yudea

Marejeleo ya Biblia:

Yafa

Uhalisia:

Katika nyakati za kibiblia, mji wa Yafa ulikuwa bandari muhimu ya kibashara iliyoko kwenye Bahari ya Mediterania, kusini mwa Uwanja wa Sharoni.

- Mahali pa kale ya Yafa ilikuwa katika eneo sawa na mji wa sasa wa Jaffa, ambao sasa umeunganishwa na mji wa Tel Aviv.
- Kwenye Agano la Kale, Yafa ilikuwa mji ambapo Yona alipanda mashua iliyokuwa inaelekea Tarshishi.
- Katika Agano Jipy, mwanamke Mkristo aliyeitwa Tabitha alikufa huko Yafa, na Petro akamfufua.

(Mapendekezo ya tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: bahari, Yerusalemu, Sharoni, Tarshishi)

- [Matendo 9:37](#)
- [Matendo 10:8](#)
- [Matendo 11:4-6](#)
- [Matendo 11:11](#)
- [Yona 1:3](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3305, G24450

Yafeti

Uhalisia:

Yafethi alikuwa mmoja wa watoto watatu wa Noa.

- Wakati wa Gharika ya ulimwengu mzima iliyofunika dunia yote, Yafethi na ndugu zake wawili walikuwa na Noa ndani ya safina, pamoja na wake zao.
- Wana wa Noa kawaida huorodheshwa kama, "Shemu, Hamu, na Yafeti." Hii inaonyesha kwamba Yafeti alikuwa kaka mdogo zaidi.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Safina, Gharika, Hamu, Noa, Shemu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 1:4](#)
- [Mwanzo 5:32](#)
- [Mwanzo 6:10](#)
- [Mwanzo 7:13-14](#)
- [Mwanzo 10:1](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3315

Yakobo*Uhalisia:*

Yakobo alikuwa mwana wa kiume mdogo wa mapacha wa Isaka na Rebeka. Mungu alibadilisha jina lake kuwa "Israeli." Wanawe walikuja kuwa taifa la Israeli.

- Yakobo ni wa mwisho kati ya wazee watatu wa taifa la Israeli: Abrahamu, Isaka, na Yakobo. Wazaao wa wana kumi na wawili wa Yakobo wakawa makabila kumi na mawili ya Israeli.
- Jina Yakobo linafanana na neno la Kiebrania linalomaanisha "kisigino." Wakati Yakobo alizaliwa, alikuwa ameshikilia kisigino cha ndugu yake pacha Esau. Katika nyakati za Agano la Kale, kisigino kilikuwa sehemu ya mwili inayohusishwa na shambulio na sehemu ya nyuma ya mwili wa mtu. Jina la Kiebrania Yakobo linaweza kuwa na uhusiano na wazo la kumshambulia mtu kutoka nyuma.
- Miaka mingi baadaye, Mungu alibadilisha jina la Yakobo kuwa "Israeli," ambalo labda linamaanisha "Anapambana na Mungu."
- Yakobo alioa binti wawili wa Labani, Lea na Raheli, pamoja na watumishi wao kila mmoja, Zilpa na Bilha. Wanawake hawa wanne walizaa wana kumi na wawili ambaeo walikuwa mababu wa makabila kumi na mawili ya Israeli.
- Kwenye Agano Jipy, mtu tofauti anayeitwa Yakobo ametajwa kama Baba wa Yosefu katika ukoo wa Mathayo.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Israeli, makabila kumi na mawili ya Israeli, Lea, Raheli, Zilpa, Bilha, kudanganya, Esau, Isaka, Rebeka, Labani)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 7:11](#)
- [Matendo 7:46](#)
- [Mwanzo 25:26](#)
- [Mwanzo 29:1-3](#)
- [Mwanzo 32:1-2](#)
- [Yohana 4:4-5](#)
- [Mathayo 8:11-13](#)
- [Mathayo 22:32](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **7:1** Watoto walipokua, Rebeka alimpenda **Yakobo**, lakini Isaka alimpenda Esau. **Yakobo** alipenda kukaa nyumbani, lakini Esau alipenda kuwinda.
- **7:7** **Yakobo** aliishi huko kwa miaka mungi, na wakati huo alioa na kupata wana kumi na wawili na binti mmoja. Mungu alimfanya kuwa tajiri sana.
- **7:8** Baada ya miaka ishirini mbali na nyumbani kwake Kanaani, **Yakobo** alirudi huko na familia yake, watumishi wake, na mifugo yake yote.
- **7:10** Agano lililoahidi Mungu kwa Abrahamu na kisha kwa Isaka sasa limepitishwa kwa **Yakobo**.
- **8:1** Miaka mungi baadaye, wakati **Yakobo** alipokuwa mzee, alimtuma mwana wake mpendwa, Yosefu, kwenda kuangalia ndugu zake waliokuwa wakichunga mifugo.

Data ya Neno:

- Strong's: H3290, G23840

Yakobo Mwana wa Alfayo*Uhalisia:*

Yakobo, mwana wa Alfayo, alikuwa mmoja wa mitume kumi na wawili wa Yesu.

- Jina lake limetajwa katika orodha za wanafunzi wa Yesu katika injili za Mathayo, Marko, na Luka.
- Pia anatajwa katika kitabu cha Matendo kama mmoja wa wanafunzi kumi na moja ambao walikuwa pamoja wakisali Yerusalem baada ya Yesu kurudi mbinguni.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: mtume, mwanafunzi, Yakobo (ndugu wa Yesu), Yakobo (mwana wa Zebedayo), wale kumi na wawili)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 1:12-14](#)
- [Luka 6:14-16](#)
- [Marko 3:17-19](#)
- [Marko 14:32-34](#)
- [Mathayo 10:2-4](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G23850

Yakobo Mwana wa Zebedayo*Uhalisia:*

Yakobo, mwana wa Zebedayo, alikuwa mmoja wa mitume kumi na wawili wa Yesu. Alikuwa na kaka mdogo aitwaye Yohana ambaye pia alikuwa mmoja wa mitume wa Yesu.

- Yakobo na kaka yake Yohana walifanya kazi ya uvuvi na Baba yao Zebedayo.
- Yakobo na Yohana walipewa jina la utani "Wana wa Radi," labda kwa sababu walikasirika haraka.
- Petro, Yakobo, na Yohana walikuwa wanafunzi wa karibu wa Yesu na walikuwa naye kwa matukio ya kushangaza kama vile Yesu alipokuwa juu ya mlima na Eliya na Mose na wakati Yesu aliposababisha msichana mdogo aliyekufa kurudi hai.
- Huyu ni Yakobo tofauti na yule aliyeandika kitabu katika Biblia. Lugha zingine zinaweza kulazimika kuandika majina yao tofauti ili kuweka wazi kwamba walikuwa wanaume wawili tofauti.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: mtume, Eliya, Yakobo (ndugu wa Yesu), Yakobo (mwana wa Alfayo), Mose)

Marejeleo ya Biblia:

- [Luka 9:28–29](#)
- [Marko 1:19–20](#)
- [Marko 1:29–31](#)
- [Marko 3:17](#)
- [Mathayo 4:21–22](#)
- [Mathayo 17:1–2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G23850

Yakobo Ndugu wa Yesu

Uhalisia:

Yakobo alikuwa mwana wa Maria na Yosefu. Alikuwa mmoja wa ndugu wa kambo wa Yesu walio wadogo.

- Yesu alikuwa ndugu wengine wa kambo ambao waliitwa Yosefu, Yuda, na Simoni.
- Wakati wa maisha ya Yesu, Yakobo na ndugu zake hawakuamini kwamba Yesu alikuwa Masihi.
- Baadaye, baada ya Yesu kufufuka kutoka kwa wafu, Yakobo aliamini katika yeye na akawa kiongozi wa kanisa huko Yerusalem.
- Kitabu cha Agano Jipyä cha Yakobo ni barua ambayo Yakobo aliandika kwa Wakristo ambao walikuwa wamekimbia nchi nyininge ili kuepuka mateso.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: mtume, Kristo, kanisa, Yuda mwana wa Yakobo, kutesa)

Marejeleo ya Biblia:

- [Wagalatia 1:18–20](#)
- [Wagalatia 2:9–10](#)
- [Yakobo 1:1–3](#)
- [Yuda 1:1–2](#)
- [Marko 9:1–3](#)
- [Mathayo 13:54–56](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G23850

Yeftha

Uhalisia:

Yeftha alikuwa shujaa kutoka Gileadi ambaye alihudumu kama mwamuzi wa Israeli.

- Kwenye Waembrania 11:32, Yeftha anasifiwa kama kiongozi muhimu aliyewaokoa watu wake kutoka kwa maadui zao.
- Aliwaokoa Waisraeli kutoka kwa Waamoni na kuwaongoza watu wake kuwashinda Waefraimu.
- Hata hivyo, Yeftha alitoa nadhiri ya haraka na isiyo ya busara kwa Mungu, ambayo ilisababisha dhabihu ya binti yake.

(Mapendekezo ya tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)
 (Tazama pia: Waamoni, uokoaji, Efraimu, mkuu wa haki, kiapo)

Marejeleo ya Biblia:

- [Waembrania 11:32–34](#)
- [Waamuzi 11:1–3](#)
- [Waamuzi 11:35](#)

Waamuzi 12:2

Data ya Neno:

- Strong's: H3316

Yehoramu

Uhalisia:

"Yehoramu" lilikuwa jina la wafalme wawili katika Agano la Kale. Wafalme wote wawili pia walijulikana kama "Yoram."

- Mfalme mmoja Yehoramu alitawala ufalme wa Yuda kwa miaka minane. Alikuwa mwana wa Mfalme Yehoshafati. Huyu ndiye mfalme anayejulikana sana kama Yehoramu.
- Mfalme mwingine Yehoramu alitawala ufalme wa Israeli kwa miaka kumi na miwili. Alikuwa mwana wa Mfalme Ahabu.
- Mfalme Yehoramu wa Yuda alitawala wakati ambapo manabii Yeremia, Danieli, Obadia, na Ezekieli walikuwa wakitoa unabii katika ufalme wa Yuda.
- Mfalme Yehoramu pia alitawala wakati fulani ambapo Baba yake Mfalme Yehoshafati alikuwa akitawala Yuda.
- Baadhi ya tafsiri zinaweza kuchagua kutumia jina "Yehoramu" kwa uthabiti wakati mfalme huyu wa Israeli anapotajwa na jina "Yoram" kwa mfalme wa Yuda.
- Njia nyingine ya kumtambua kila mmoja waziwazi itakuwa ni kujumuisha jina la Baba yake.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Ahabu, Yehoshafati, Yoram, Yuda, ufalme wa Israeli, Obadia)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 22:48–50](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 21:3](#)
- [2 Wafalme 11:1–3](#)
- [2 Wafalme 12:18](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3088, H3141, G24960

Yehoshafati

Uhalisia:

Yehoshafati lilikuwa jina la angalau wanaume wawili katika Agano la Kale.

- Adamu anayejulikana zaidi kwa jina hili alikuwa Mfalme Yehoshafati ambaye alikuwa mfalme wa nne kutawala ufalme wa Yuda.
- Alirejesha Amani kati ya Yuda na Israeli na akaangamiza madhabahu za miungu wa uongo.
- Yehoshafati mwingine alikuwa "mwandishi" kwa Daudi na Solomoni. Kazi yake ilijumuisha kuandika nyaraka kwa mfalme kusaini na kurekodi historia ya matukio muhimu yaliyotokea katika ufalme.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: madhababu, Daudi, mungu wa uongo, Israeli, Yuda, kuhani, Solomoni)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 3:10-12](#)
- [1 Wafalme 4:17](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 17:1](#)
- [2 Wafalme 1:17](#)
- [2 Samweli 8:15-18](#)
- [Mathayo 1:7-8](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3092, G24980

Yehoyada

Uhalisia:

Yehoyada alikuwa kuhani aliyehusika katika kumficha na kumlinda mwana wa Mfalme Ahazia, Yoashi, hadi alipokuwa na umri wa kutosha kutangazwa mfalme.

- Yehoyada alipanga mamia ya walinzi wa mwili kumlinda Yoashi ,kujana wakati alipotangazwa kuwa mfalme na watu katika hekalu.
- Yehoyada aliwaongoza watu katika kuondoa madhababu zote za mungu wa uongo Baali.
- Katika maisha yake yote, kuhani Yehoyada alimshauri Mfalme Yoashi kumtii Mungu na kutawala watu kwa busara.
- Mtu mwengine aliyeitwa Yehoyada alikuwa baba wa Benaya.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Namna ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Ahazia, Baali, Benaya, Yoashi)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Wafalme 11:4](#)
- [2 Wafalme 12:1-3](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3077

Yehoyakimu

Uhalisia:

Yehoyakimu alikuwa mfalme mwovu aliyeongoza ufalme wa Yuda, kuanzia takribani mwaka 608 Kabla ya Kristo (K.K). Alikuwa mwana wa Mfalme Yosia. Jina lake la awali lilikuwa Eliakimu.

- Farao wa Misri, Neko, alibadilisha jina la Eliakimu kuwa Yehoyakimu na kumfanya mfalme wa Yuda.
- Neko alimplazimisha Yehoyakimu kulipa kodi kubwa kwa ajili ya Misri.
- Wakati Yuda ilipovamiwa baadaye na Mfalme Nebukadneza, Yehoyakimu alikuwa mionganoni mwa wale waliokamatwa na kupelekwa Babeli.
- Yehoyakimu alikuwa mfalme mwovu ambaye aliiongoza Yuda mbali na Bwana. Nabii Yeremia alitabiri dhidi yake.

(Pendekezo la Tafsiri: Tafsiri Majina)

(Tazama pia: Babeli, Eliakimu, Yeremia, Yuda, Nebukadneza)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 3:15-16](#)
- [2 Wafalme 23:34-35](#)
- [2 Wafalme 24:1](#)
- [Danieli 1:2](#)

[Yeremia 1:3](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3079

Yehu

Uhalisia:

Yehu lilikuwa jina la wanaume wawili katika Agano la Kale.

- Yehu, mwana wa Hanani, alikuwa nabii wakati wa utawala wa Mfalme Ahabu wa Israeli na Mfalme Yehoshafati wa Yuda.
- Yehu, mwana wa Yehoshafati, alikuwa jenerali katika jeshi la Israeli ambaye alitiwa mafuta kuwa mfalme kwa amri ya nabii Elisha.
- Mfalme Yehu aliwaua wafalme wawili waovu: Mfalme Yoramu wa Israeli na Mfalme Ahazia wa Yuda.
- Mfalme Yehu pia aliua jamaa wote wa Mfalme Ahabu wa zamani na akamwua malkia mwovu Yezebeli.
- Mfalme Yehu aliharibu maeneo yote ya ibada ya Baali huko Samaria na kuwaua manabii wote wa Baali.
- Mfalme Yehu alimtumikia Mungu wa kweli na wapekee, Bwana, na alitawala Israeli kwa miaka ishirini na minane.

(Pendekezo la tafsiri: Tafsiri ya Majina)

(Tazama pia: Ahabu, Ahazia, Baali, Elisha, Yehoshafati, Yehu, Yezebeli, Yoramu, Yuda, Samaria)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 4:35](#)
- [1 Wafalme 16:2](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 19:1-3](#)
- [2 Wafalme 10:9](#)

[Hosea 1:4](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3058

Yekonia

Uhalisia:

Yekonia alikuwa mfalme aliyetawala ufalme wa Yuda.

- Yekonia alikuwa mfalme alipokuwa na umri wa miaka 18. Alitawala kwa miezi mitatu tu, na baada ya hapo alikamatwa na jeshi la Babeli na kupelekwa Babuloni.
- Katika kipindi kifupi cha utawala wake, Yekonia alifanya maovu kama yale aliyofanya babu yake Mfalme Manase na baba yake Mfalme Yehoyakimu.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Babeli, Yehoyakimu, Yuda, Manase)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Mambo ya Nyakati 36:8](#)
- [2 Wafalme 24:15-17](#)
- [Esta 2:6](#)
- [Ezekieli 1:1-3](#)
- [Yeremia 22:24](#)
- [Yeremia 37:1](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3078, H3112, H3204, H3659

Yeremia

Uhalisia:

Yeremia alikuwa nabii wa Mungu katika ufalme wa Yuda. Kitabu cha Agano la Kale cha Yeremia kina unabii wake.

- Kama manabii wengi, Yeremia mara nyingi alilazimika kuwaonya watu wa Israeli kwamba Mungu alikuwa anataka kuwaadhibu kwa dhambi zao.

- Yeremia alitabiri kwamba Wababuloni wangetekeleza Yerusalem, jambo ambalo liliwakasirisha baadhi ya watu wa Yuda. Kwa hivyo walimweka katika kisima kirefu, kikavu na kumwacha huko afe. Lakini mfalme wa Yuda aliwaamuru watumishi wake kumwokoa Yeremia kutoka kisimani.

- Yeremia aliandika kwamba alitamani macho yake yawe "chemchemi ya machozi," ili kuonyesha huzuni yake kubwa juu ya uasi na mateso ya watu wake.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Babuloni, Yuda, nabii, asi, teseka, vizuri)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Mambo ya Nyakati 35:25](#)
- [Yeremia 1:2](#)
- [Yeremia 11:1](#)
- [Mathayo 2:18](#)
- [Mathayo 16:13–16](#)
- [Matayo 27:10](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **19:17** Wakati mmoja, nabii **Yeremia** aliwekwa kwenye kisima kikavu na kuachwa huko afe. Alizama kwenye matope yaliyokuwa chini ya kisima, lakini kisha mfalme alimhurumia na kuwaamuru watumishi wake kumtoa **Yeremia** kwenye kisima kabla hajafa.
- **21:5** Kupitia nabii **Yeremia**, Mungu aliahidi kwamba angefanya agano Jipya, lakini si kama agano Mungu alilofanya na Israeli huko Sinai.

Data ya Neno:

- Strong's: H3414, G24080

Yeriko*Uhalisia:*

Yeriko ulikuwa mji wenyne nguvu katika nchi ya Kanaani. Ulikuwa umewekwa magharibi mwa Mto wa Yordani na kaskazini mwa Bahari ya Chumvi.

- Kama Wakanaani wote walivyofanya, watu wa Yeriko waliabudu miungu ya uongo.
- Yeriko ulikuwa mji wa kwanza katika nchi ya Kanaani ambao Mungu aliwaambia Waisraeli kuuteka.
- Wakati Yoshua alipowaongoza Waisraeli dhidi ya Yeriko, Mungu alifanya muujiza wa Yarebu kuwasaidia kushinda mji huo.

(Tazama pia: Kanaani, Mto wa Yordani, Yoshua, muujiza, Bahari ya Chumvi)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 6:78](#)
- [Yoshua 2:1–3](#)
- [Yoshua 7:2–3](#)
- [Luka 18:35](#)
- [Marko 10:46–48](#)
- [Mathayo 20:29–31](#)
- [Hesabu 22:1](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **15:1** Yoshua alituma wapelelezi wawili kwenda katika mji wa Wakanaani wa **Yeriko**.
- **15:3** Baada ya watu kuvuka Mto wa Yordani, Mungu alimwambia Yoshua jinsi ya kushambulia mji wenye nguvu wa **Yeriko**.
- **15:5** Kisha kuta za **Yeriko** zilianguka! Waisraeli waliharibu kila kitu katika mji kama Mungu alivyowaamuru.

Data ya Neno:

- Strong: H3405, G24100

Yeroboamu*Uhalisia:*

Yeroboamu, mwana wa Nebati, alikuwa mfalme wa kwanza wa ufalme wa kaskazini wa Israeli karibu mwaka wa 900–910 Kabla ya Kristo(K.K.). Yeroboamu mwagine, mwana wa Mfalme Yehoashi, alitawala Israeli takribani miaka 120 baadaye.

- Mungu alimpa Yeroboamu, mwana wa Nebati, unabii kwamba angekuwa mfalme baada ya Solomoni na kwamba angeongoza makabila kumi ya Israeli.
- Baada ya Solomoni kufariki, makabila kumi ya kaskazini ya Israeli yaliamu kuasi dhidi ya mwanawe, Rehoboamu. Badala yake, walimteua Yeroboamu kuwa mfalme wao, na kumwacha Rehoboamu akiwa mfalme wa makabila mawili tu ya kusini, Yuda na Benyamini.
- Yeroboamu alikuwa mfalme mwovu aliyeaongoza watu kuacha kumwabudu Mungu na badala yake akaweka sanamu ili waabudu. Wafalme wengine wote wa Israeli walifuata mfano wa Yeroboamu na walikuwa waovu kama yeze.
- Takribani miaka 120 baadaye, Mfalme Yeroboamu mwingine alianza kutawala ufalme wa kaskazini wa Israeli. Yeroboamu huyu alikuwa mwana wa Mfalme Yehoashi na alikuwa mwovu kama wafalme wote wa awali wa Israeli walivyokuwa.
- Licha ya uovu wa Waisraeli, Mungu aliwarehemu na kumsaidia Mfalme Yeroboamu kupata ardhi na kuweka mipaka ya eneo lao.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri ya Majina)

(Tazama pia: ungu wa uongo, ufalme wa Israeli, Yuda, Solomoni)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 5:16–17](#)
- [1 Wafalme 12:2](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 9:29](#)
- [2 Wafalme 3:1–3](#)
- [Amosi 1:1](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **18:8** Makabila mengine kumi ya taifa la Israeli, ambayo yaliasi dhidi ya Rehoboamu, yалиmteua mtu mmoja aitwaye **Yeroboamu** kuwa mfalme wao.
- **18:9 Yeroboamu** aliasi dhidi ya Mungu na kusababisha watu kutenda dhambi. Alijenga sanamu mbili kwa ajili ya watu wake kuabudu badala ya kumwabudu Mungu katika hekalu la ufalme wa Yuda.

Data ya Neno:

- Strong's: H3379

Yerusalemu

Uhalisia:

Yerusalemu awali ulikuwa mji wa kale wa Kanaani ambao baadaye ukawa mji muhimu zaidi nchini Israeli. Iko takriban kilomita 34 magharibi mwa Bahari ya Chumvi na kaskazini mwa Bethlehemu. Bado ni mji mkuu wa Israeli leo.

- Jina "Yerusalemu" linatajwa kwa mara ya kwanza katika kitabu cha Yoshua. Majina mengine ya Agano la Kale kwa mji huu ni pamoja na "Salemu" "mji wa Yebusi," na "Sayuni." Yote "Yerusalemu" na "Salemu," yana mzizi wa maana "Amani."
- Yerusalemu awali ilikuwa ngome ya Myebusi iliyoitwa "Sayuni" ambayo Mfalme Daudi aliiteka na kuifanya kuwa mji mkuu wake.
- Ilikuwa Yerusalemu ambapo mwana wa Daudi, Solomoni, alijenga hekalu la kwanza huko Yerusalemu, kwenye Mlima Moria, ambao ulikuwa mlima ambapo Abrahamu alimtoa mwanawawe Isaka kwa Mungu. Hekalu lilijengwa upya hapo baada ya kuharibiwa na Wababuloni.
- Kutohana na hekalu kuwa Yerusalemu, sherehe kuu za Kiyahudi zilifanyika huko.
- Watu kawaida walirejelea kwenda "juu" Yerusalemu kwa kuwa iko milimani.

(Tazama pia: Babuloni, Kristo, Daudi, Wayebusi, Yesu, Solomoni, hekalu, Sayuni)

Marejeleo ya Biblia:

- [Wagalatia 4:26–27](#)
- [Yohana 2:13](#)
- [Luka 4:9–11](#)
- [Luka 13:5](#)
- [Marko 3:7–8](#)
- [Marko 3:20–22](#)
- [Mathayo 3:6](#)
- [Mathayo 4:23–25](#)
- [Mathayo 20:17](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **17:5** Daudi aliteka **Yerusalemu** na kuifanya kuwa mji wake mkuu.
- **18:2** Katika **Yerusalemu**, Solomoni alijenga hekalu ambalo Baba yake Daudi alikuwa amepanga na kukusanya vifaa.
- **20:7** Wao (Wababuloni) waliteka mji wa **Yerusalemu**, wakaharibu hekalu, na kuchukua hazina zote za mji na hekalu.
- **20:12** Kwa hivyo, baada ya miaka sabini katika uhamisho, kundi dogo la Wayahudi walirudi katika mji wa **Yerusalemu** huko Yuda.
- **38:1** Takriban miaka mitatu baada ya Yesu kuanza kuhubiri na kufundisha hadharani, Yesu aliwaambia wanafunzi wake kwamba alitaka kusherehekea Pasaka hii pamoja nao huko **Yerusalemu**, na kwamba angeuawa huko.
- **38:2** Baada ya Yesu na wanafunzi kufika **Yerusalemu**, Yuda alienda kwa viongozi wa Kiyahudi na akajitolea kumsaliti Yesu kwao kwa kubadilishana na pesa.

- **42:8** "Pia ilikuwepo katika maandiko kwamba wanafunzi wangu watatangaza kwamba kila mtu anapaswa kutubu ili kupokea msamaha wa dhambi zao. Watafanya hivi kuanzia **Yerusalem**, na kisha kwenda kwa makundi yote ya watu kila mahali."
- **42:11** Siku arobaini baada ya Yesu kufufuka kutoka kwa wafu, aliwaambia wanafunzi wake, "Kaeni **Yerusalem** mpaka mpokee nguvu wakati Roho Mtakatifu atakapokuja juu yenu."

Data ya Neno:

- Strong's: H3389, H3390, G24140, G24150, G24190

Yes

Uhalisia:

Yese alikuwa Baba wa Mfalme Daudi na mjukuu wa Ruthu na Boazi.

- Yese alitokea katika kabilia la Yuda.
- Alikuwa "Mwefrathi," ambayo ina maana alikuwa kutoka eneo la Efratha. Mji wa Bethlehemu ulikuwa katika eneo la Efratha.
- Nabii Isaya alitabiri kuhusu "chipukizi" au "tawi" ambalo lingetoka kwenye "mzizi wa Yese" na kuzaa matunda. Hii inamrejelea Yesu, ambaye alikuwa mzao wa Yese.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Bethlehemu, Boazi, mzao, Yesu, mfalme, nabii, Ruthu, makabila kumi na mawili ya Israeli)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 2:12](#)
- [1 Wafalme 12:16](#)
- [1 Samweli 16:1](#)
- [Luka 3:32](#)
- [Mathayo 1:4-6](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3448, G24210

Yesu

Uhalisia:

Yesu ni Mwana wa Mungu. Jina "Yesu" linamaanisha "Mungu anaokoa." Neno "Kristo" ni cheo kinachomaanisha "mpakwa mafuta" na ni neno lingine la Masihi.

- Majina haya mawili mara nyingi huunganishwa kama "Yesu Kristo" au "Kristo Yesu." Majina haya yanasisitiza kwamba Mwana wa Mungu ni Masihi, ambaye alikuja kuwaokoa watu kutokana na kuadhibiwa milele kwa dhambi zao.
- Kwa njia ya kimiujiza, Roho Mtakatifu alisababisha Mwana wa Mungu wa milele kuzaliwa kama mwanadamu. Mama yake aliambiwa na malaika kumwita "Yesu" kwa sababu alikusudiwa kuwaokoa watu kutoka dhambini mwao.
- Yesu alifanya miujiza mingi ilioonyesha kwamba yeze ni Mungu na kwamba yeze ni Kristo, au Masihi.

Mapendelezo ya Tafsiri:

- Kwenye lugha nyingi "Yesu" na "Kristo" huandikwa kwa njia inayohifadhi sauti au tahajia karibu na asili iwezekanavyo. Kwa mfano, "Jesucristo," "Jezus Christus," "Jesus Kristus", na "Hesukristo" ni baadhi ya njia ambazo majina haya hutafsiriwa katika lugha tofauti.
- Kwa neno "Kristo," baadhi ya watafsiri wanaweza kupendelea kutumia tu aina fulani ya neno "Masihi" kote.
- Pia fikiria jinsi majina haya yanavyotamkwa katika lugha ya karibu ya eneo au kitaifa.

(Mapendelezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Kristo, Mungu, Mungu Baba, Kuhani mkuu, ufalme wa Mungu, Maria, Mwokozi, Mwana Wa Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wakorintho 6:11](#)
- [1 Yohana 2:2](#)
- [1 Yohana 4:15](#)
- [1 Timotheo 1:2](#)
- [2 Petro 1:2](#)
- [2 Wathesalonike 2:15](#)
- [2 Timotheo 1:10](#)
- [Matendo 2:23](#)
- [Matendo 5:30](#)
- [Matendo 10:36](#)
- [Waebrania 9:14](#)
- [Waebrania 10:22](#)
- [Luka 24:20](#)
- [Mathayo 1:21](#)
- [Mathayo 4:3](#)
- [Wafilipi 2:5](#)
- [Wafilipi 2:10](#)
- [Wafilipi 4:21–23](#)
- [Ufunuo 1:6](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **22:4** Malaika alisema, “Utapata mimba na kuzaa mtoto wa kiime. Utamwita jina lake **Yesu** na atakuwa Masihi.”
- **23:2** “Mpe jina **Yesu** (ambalo linamaanisha, ‘Mungu anaokoa’), kwa sababu ataokoa watu kutoka kwenye dhambi zao.”
- **24:7** Kwa hiyo Yohana alimbatiza (Yesu), ingawa **Yesu** hakuwahi kutenda dhambi.
- **24:9** Kuna Mungu mmoja tu. Lakini Yohana alisikia Mungu Baba akiongea, na aliona **Yesu** Mwana na Roho Mtakatifu alipombatiza **Yesu**.

- **25:8** Yesu hakukubali vishawishi nya Shetani, hivyo Shetani alimuacha.
- **26:8** Kisha Yesu alizunguka katika eneo la Galilaya, na umati mkubwa wa watu ukamjia. Walileta watu wengi waliokuwa wagonjwa au walemauvu, wakiwemo wale ambao hawakuweza kuona, kutembea, kusikia, au kuzungumza, na Yesu akawaponya.
- **31:3** Kisha Yesu alimaliza kuomba na akaenda kwa wanafunzi. Alitembea juu ya maji kuvuka ziwa kuelekea kwenye mashua yao!
- **38:2** Yeye (Yuda) alijua kwamba viongozi wa Kiyahudi walikataa kwamba Yesu alikuwa Masihi na kwamba walikuwa wakipanga kumuua.
- **40:8** Kupitia kifo chake, Yesu alifungua njia kwa watu kuja kwa Mungu.
- **42:11** Kisha Yesu alichukuliwa kwenda mbinguni, na wingu lilimficha machoni pao. Yesu aliketi upande wa kulia wa Mungu kutawala vitu vyote.
- **50:17** Yesu na watu wake wataishi kwenye dunia mpya, naye atatawala milele juu ya kila kitu kilichopo. Atapanguza kila chozi na hakutakuwa na mateso, huzuni, kilio, uovu, maumivu, au kifo tena. Yesu atatawala ufalme wake kwa Amani na haki, naye atakuwa na watu wake milele.

Data ya Neno:

- Strong's: G24240, G55470

Yethro

Uhalisia:

Majina "Yethro" na "Reueli" yote yanamrejelea baba wa mke wa Mose, Sipora. Pia kulikuwa na wanaume wengine wawili waliiwtwa "Reueli" katika Agano la Kale.

- Wakati Mose alipokuwa mchungaji katika nchi ya Midiani, alioa binti wa Mmidiani aliyeitwa Reueli.
- Baadaye, Reueli anatajwa kama "Yethro, kuhani wa Midiani." Inawezekana kwamba "Reueli" likiwa jina la familia yake.
- Wakati Mungu alipomzungumzia Mose kutoka kwenye kichaka kilichokuwa kinawaka moto, Mose alikuwa akichunga kondoo wa Yethro,
- Baada ya muda fulani, baada ya Mungu kuwaokoa Waisraeli kutoka Misri, Yethro alifika kwa Waisraeli jangwani na kumpa Mose ushauri mzuri kuhusu jinsi ya kuhukumu maswala ya watu.
- Alimwamini Mungu baada ya kusikia kuhusu miujiza yote ambayo Mungu aliwfanyia Waisraeli huko Misri.
- Mmoja wa watoto wa Esau aliiwtwa Reueli.
- Mtu mwengine aliyeitwa Reueli anatajwa katika ukoo wa Waisraeli waliorejea kuishi tena Yuda baada ya utumwa wao huko Babeli kumalizika.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: mateka, kabilia, jangwa, Misri, Esau, muujiza, Musa, jangwa)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 1:34–37](#)
- [Kutoka 2:18–20](#)
- [Kutoka 3:1–3](#)
- [Kutoka 18:3](#)
- [Hesabu 10:29](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3503, H7467

Yezebeli

Uhalisia:

Yezebeli alikuwa mke mwovu wa Mfalme Ahabu wa Israeli.

- Yezebeli aliwashawishi Ahabu na Waisraeli wengine kuabudu sanamu.
- Aliwaua pia manabii wengi wa Mungu.
- Yezebeli alisababisha Nabothi, mtu asiye na hatia, kuuawa ili Ahabu aweze kuiba shamba la mizabibu la Nabothi.
- Hatimaye, Yezebeli aliuawa kutokana na mambo yote maovu aliyokuwa amefanya. Eliya alitabiri jinsi kifo chake kingekuwa, na ilitokea kama alivyotabiri.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri ya Majina)

(Tazama pia: Ahabu, Eliya, Mungu wa Uongo)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 16:31-33](#)
- [1 Wafalme 19:1-3](#)
- [2 Wafalme 9:7](#)

[2 Wafalme 9:31](#)

- [Ufunuo 2:20](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0348, G24030

Yezreeli

Yezreeli, Myezreeli

Ufanuzi:

Yezreeli ulikuwa mji muhimu wa Waisraeli katika eneo la kabilia la Isakari, ulioko kusini magharibi mwa Bahari ya Chumvi.

- Jiji la Yezreeli ni mojawapo ya maeneo ya magharibi katika Tambarare ya Megido, ambayo pia inajulikana kama "Bonde la Yezreeli."
- Wafalme kadhaa wa Israeli walikuwa na majumba yao katika mji wa Yezreeli.
- Shamba la mizabibu la Nabothi likiwa karibu na jumba la Mfalme Ahabu huko Yezreeli. Nabii Eliya alitoa unabii dhidi ya Ahabu pale.
- Mke mwovu wa Ahabu, Yezebeli, aliuawa kule Yezreeli.
- Matukio mengine mengi muhimu yalitokea katika jiji hili, yakiwemo vita kadhaa.

(Tazama pia: Ahabu, Eliya, Isakari, Yezebeli, kasri, Bahari ya Chumvi)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 4:12](#)
- [1 Samweli 25:43-44](#)
- [2 Wafalme 8:28-29](#)
- [2 Samweli 2:1-3](#)
- [Waamuzi 6:33](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3157, H3158, H3159

Yoabu

Ufanuzi:

Yoabu alikuwa kiongozi muhimu wa kijeshi kwa Mfalme Daudi wakati wote wa utawala wake.

- Kabla ya Daudi kuwa mfalme, Yoabu alikuwa tayari mmoja wa wafuasi wake waaminifu.
- Baadaye, wakati wa utawala wa Daudi kama mfalme wa Israeli, Yoabu aliteuliwa kuwa kamanda wa jeshi la Mfalme Daudi.
- Yoabu pia alikuwa mpwa wa Mfalme Daudi kwa sababu mama yake alikuwa mmoja wa dada zake Daudi.
- Wakati Absalomu, mwana wa Daudi, alipomsaliti baba yake kwa kujaribu kuchukua ufalme wake, Yoabu alimuua Absalomu ili kumlinda mfalme.
- Yoabu alikuwa mpiganaji hodari sana na aliua watu wengi ambao walikuwa maadui wa Israeli.

(Tazama pia: Absalomu, Daudi.)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 2:16-17](#)
- [1 Wafalme 1:7](#)
- [1 Samweli 26:6-8](#)
- [2 Samweli 2:18](#)
- [Nehemia 7:11](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3097

Yoashi

Uhalisia:

Yoashi lilikuwa jina la wanaume kadhaa katika Agano la Kale.

- Yoashi alikuwa baba wa Gideoni, mkombozi wa Waisraeli.
- Mntu mwingine aliyeitwa Yoashi alikuwa mzao wa mwana mdogo wa Yakobo, ambaye ni Benyamini.
- Yoashi, maarufu zaidi, alikuwa mfalme wa Yuda akiwa na umri wa miaka saba. Alikuwa mwana wa Ahazia, mfalme wa Yuda, ambaye aliuawa.
- Yoashi alipokuwa mtoto mdogo sana, shangazi yake alimwokoa kutoka kuuawa kwa kumficha hadi alipofikia umri wa kutosha kutawazwa kuwa mfalme.
- Mfalme Yoashi alikuwa mfalme mwema ambaye mwanzoni alimtii Mungu. Hata hivyo, hakuondoa mahali pa juu, na Waisraeli wakaanza kuabudu sanamu tena.
- Mfalme Yoashi alitawala Yuda wakati wa miaka fulani ambapo Mfalme Yehoashi alikuwa akitawala Israeli. Walikuwa wafalme wawili tofauti.

(Pendekezo la Tafsiri: Tafsiri Majina)

(Tazama pia: Ahazia, madhabahu, Benyamini, Mungu wa Uongo, Gideoni, maeneo ya juu, Mungu wa Uongo)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 3:10-12](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 18:25-27](#)
- [2 Wafalme 11:3](#)
- [Amosi 1:1](#)
- [Waamuzi 6:11-12](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3101, H3135

Yoeli

Uhalisia:

Yoeli alikuwa nabii ambaye huenda aliishi wakati wa utawala wa Mfalme Yoashi wa Yuda. Pia, kulikuwa na wanaume wengine kadhaa katika Agano la Kale walioitwa Yoeli.

- Kitabu cha Yoeli ni mojawapo ya vitabu kumi na viwili vifupi vya kinabii vilivyoko katika sehemu ya mwisho ya Agano la Kale.
- Taarifa pekee ya kibinagsi tuliyo nayo kuhusu nabii Yoeli ni kwamba baba yake aliitwa Pethueli.
- Kwenye mahubiri yake ya Pentekoste, mtume Petro alinukuu kutoka kitabu cha Yoeli.

(Mapendekezo ya tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Yoashi, Yuda, Pentekoste)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 6:33–35](#)
- [1 Samweli 8:1–3](#)
- [Matendo 2:16](#)
- [Ezra 10:43](#)
- [Yoeli 1:2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3100, G24930

Yohana Marko

Uhalisia:

Yohana Marko, anayejulikana pia kama 'Marko', alikuwa mmoja wa wanaume waliosafiri na Paulo katika safari zake za kimishonari. Inadhaniwa kuwa yeye ndiye mwandishi wa Injili ya Marko.

- Yohana Marko alisafiri pamoja na binamu yake Barnaba na Paulo katika safari yao ya kwanza ya umishonari.
- Wakati Petro alipokuwa gerezani Yerusalem, waumini huko walikuwa wakimwombea katika nyumba ya mama yake Yohana Marko.
- Marko hakuwa mtume, lakini alifundishwa na Paulo na Petro na alishirikiana nao katika huduma.

(Mapendekezo ya tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Barnaba, Paulo)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Timotheo 4:11–13](#)
- [Matendo 12:24–25](#)
- [Matendo 13:5](#)
- [Matendo 13:13](#)
- [Matendo 15:36–38](#)
- [Matendo 15:39–41](#)
- [Wakolosai 4:10–11](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G24910, G31380

Yohana Mbatizaji

Uhalisia:

Yohana alikuwa mwana wa Zakaria na Elisabeti. Kwa kuwa "Yohana" lilikuwa jina la kawaida, mara nyingi anaitwa "Yohana Mbatizaji" ili kumtofautisha na watu wengine walioitwa Yohana, kama vile mtume Yohana.

- Yohana alikuwa nabii ambaye Mungu alimtuma kuandaa watu kuamini na kumfuata Masihi.
- Yohana aliwaambia watu wakiri dhambi zao, wamgeukie Mungu, na waache kutenda dhambi, ili wawe tayari kumpokea Masihi.
- Yohana aliwabatiza watu wengi kwa maji kama ishara kwamba walikuwa wamejutia dhambi zao na walikuwa wakiziacha.
- Yohana aliiwa "Yohana Mbatizaji" kwa sababu aliwabatiza watu wengi.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)
 (Tazama pia: kubatiza, Zekaria (Agano Jipy))

Marejeleo ya Biblia:

- [Yohana 3:22–24](#)
- [Luka 1:11–13](#)
- [Luka 1:62–63](#)
- [Luka 3:7](#)
- [Luka 3:15–16](#)
- [Luka 7:27–28](#)
- [Mathayo 3:13](#)
- [Mathayo 11:14](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **22:2** Malaika akamwambia Zekaria, "Mke wako atapata mtoto wa kiume. Utamwita jina lake **Yohana**. Atajazwa na Roho Mtakatifu, na atawaandalia watu Masihi!"
- **22:7** Baada ya Elisabeti kujifungua mtoto wake wa kiume, Zekaria na Elisabeti walimpa mtoto jina **Yohana**, kama malaika alivyokuwa ameamuru.
- **24:1** **Yohana**, mwana wa Zekaria na Elisabeti, alikua na kuwa nabii. Aliishi nyikani, akala asali ya mwituni na nzige, na kuвая nguo zilizotengenezwa kwa manyoya ya ngamia.
- **24:2** Watu wengi walitoka nje kwenda kwenye nyika kumsikiliza **Yohana**. Aliwahubiria, akisema, "tubu, kwa maana ufalme wa Mungu umekaribia!"
- **24:6** Siku iliyofuata, Yesu alikuwa kubatizwa na **Yohana**. Wakati **Yohana** alipomwona, alisema, "Tazama! Huyu ndiye Mwanakondoo wa Mungu atakayechukua dhambi za ulimwengu."

Data ya Neno:

- Strong's: G09100 G24910

Yohana mtume

Uhalisia:

Yohana alikuwa mmoja wa mitume kumi na wawili wa Yesu na mmoja wa marafiki wa karibu wa Yesu.

- Yohana na kaka yake Yakobo walikuwa wana wa mvuvi aliyeitwa Zebedayo.
- Kwenye injili aliyoandika kuhusu maisha ya Yesu, Yohana alijirejelea kama "mwanafunzi ambaye Yesu alimpenda." Hii inaonekana kuashiria kwamba Yohana alikuwa rafiki wa karibu sana wa Yesu.
- Mtume Yohana aliandika vitabu vitano vya Agano Jipya: injili ya Yohana, Ufunuo wa Yesu Kristo, na barua tatu zilizoandikwa kwa waumini wengine.
- Kumbuka kwamba mtume Yohana alikuwa mtu tofauti na Yohana Mbatizaji.

(Mapendelezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: mtume, funua, Yakobo (mwana wa Zebedayo), Yohana (Mbatizaji), Zebedayo)

Marejeleo ya Biblia:

- [Wagalatia 2:9–10](#)
- [Yohana 1:19–21](#)
- [Marko 3:17–19](#)
- [Mathayo 4:21–22](#)
- [Ufunuo 1:1–3](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **36:1** Siku moja, Yesu aliwachukua wanafunzi wake watatu, Petro, Yakobo, na **Yohana** pamoja naye. (mwanafunzi aliyeitwa **Yohana** hakuwa mtu yule aliyembatiza Yesu.) Walipanda juu ya mlima mrefu wao wenyewe.
- **44:1** Siku moja, Petro na **Yohana** walikuwa wanaenda kwenye hekalu. Walipokaribia langa la hekalu, walimwona Adamu aliyepooza ambaye alikuwa akiomba pesa.
- **44:6** Viongozi wa hekalu walikasirishwa sana na kile Petro na **Yohana** walichokuwa wakisema. Kwa hivyo waliwakamata na kuwaweka gerezani.
- **44:7** Siku iliyofuata, viongozi wa Kiyahudi walimleta Petro na **Yohana** kwa kuhani mkuu na viongozi wengine wa kidini. Wakamwuliza Petro na **Yohana**, "Kwa nguvu gani mliponya Adamu huyu aliyepooza?"
- **44:9** Viongozi walishangazwa kwamba Petro na **Yohana** walizungumza kwa ujasiri sana kwa sababu waliweza kuona kwamba watu hawa walikuwa watu wa kawaida ambao hawakuwa na elimu. Lakini kisha wakakumbuka kwamba watu hawa walikuwa pamoja na Yesu. Baada ya kuwapa vitisho Petro na **Yohana**, waliwaacha waende.

Data ya Neno:

- Strong's: G24910

Yona

Ufanuzi:

Yona alikuwa nabii wa Kiebrania katika Agano la Kale.

- Kitabu cha Yona kinaeleza hadithi ya kile kilichotokea wakati Mungu alipomtuma Yona kuhubiri kwa watu wa Ninawi.
- Yona alikataa kwenda Ninawi na badala yake akaingia kwenye meli iliyokuwa ikielekea Tarshishi.
- Mungu alisababisha dhoruba kubwa kuishinda meli hiyo.
- Yona aliwaambia wanaume waliokuwa wakisafiri kwenye meli kwamba alikuwa akimkimbia Mungu, na alipendekeza wamtupe baharini. Walipofanya hivyo, dhoruba ilikoma na mabaharia wakatoa dhabihu kwa Bwana.
- Yona alimezwaa na samaki mkubwa, na alikuwa ndani ya tumbo la samaki huyo kwa siku tatu mchana na usiku.
- Baada ya hapo, Yona alienda Ninawi na kuhubiri kwa watu pale, na watu wakaacha kutenda kwa ukatili kwa wengine.
- Yona alikasirika na Mungu kwa kutoharibu Ninawi, na Mungu alitumia mmea na mdudu kumfundisha Yona somo kuhusu huruma.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: kutotii, Ninawi, geuka)

Marejeleo ya Biblia:

- [Yona 1:3](#)
- [Luka 11:30](#)
- [Mathayo 12:39](#)
- [Mathayo 16:4](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3124, G24950

Yonathani

Uhalisia:

Yonathani lilikuwa jina la angalau wanaume kumi katika Agano la Kale. Jina hili linamaanisha 'Mungu ametoa.'

- Rafiki mkubwa wa Daudi, Yonathani, ndiye anayejulikana zaidi katika Biblia kwa jina hili. Yonathani huyu alikuwa mwana wa kwanza wa Mfalme Sauli.
- Watu wengine wenye jina la Yonathani waliotajwa katika Agano la Kale ni pamoja na mzao wa Mose; mpwa wa Mfalme Daudi; makuhani kadhaa, ikiwa ni pamoja na mwana wa Abiathari; na mwandishi wa Agano la Kale ambaye nyumba yake nabii Yeremia alifungwa.

(Tazama pia: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Abiathari, Daudi, Mose, Yeremia, kuhani, Sauli (Agano la Kale), mwandishi)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 1:41-42](#)
- [1 Samweli 14:1](#)
- [1 Samweli 20:2](#)
- [2 Samweli 1:3-5](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3083, H3129

Yoramu

Uhalisia:

Yoramu, mwana wa Ahabu, alikuwa mfalme wa Israeli. Wakati mwingine aliiwtwa 'Yehoramu.'

- Mfalme Yoramu wa Israeli alitawala wakati mmoja na Mfalme Yehoramu wa Yuda.
- Yoramu alikuwa mfalme mbaya aliyeabudu miungu ya uongo na kusababisha Israeli kutenda dhambi.
- Mfalme Yoramu wa Israeli alitawala pia wakati wa manabii Eliya na Obadia.
- Mwanadamu mwingine aliyeitwa Yoramu alikuwa mwana wa Mfalme Tou wa Hamathi wakati wa utawala wa Mfalme Daudi.

(Mapendekezo ya tafsiri: Tafsiri Majina)

(Tazama pia: Ahabu, Daudi, Eliya, Hamathi, Yehoramu, ufalme wa Israeli, Yuda, Obadia, nabii)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 3:10–12](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 22:4–5](#)
- [2 Wafalme 1:17](#)
- [2 Wafalme 8:16](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3088, H3141, G24960

Yosefu Agano Jipy

Uhalisia:

Yosefu alikuwa Baba wa Yesu duniani na alimlea kama mwanawe. Alikuwa mwanaume mwenye haki ambaye alifanya kazi kama seremala.

- Yosefu alichumbiana na msichana Myahudi aitwaye Mariamu, wakati walipokuwa wamechumbiana Mungu alimchagua kuwa mama wa Yesu Masihi.
- Malaika alimwambia Yosefu kwamba Roho Mtakatifu alikuwa amesababisha kwa miujiza Mariamu kuwa mjamzito, na kwamba mtoto wa Mariamu alikuwa Mwana wa Mungu.
- Baada ya Yesu kuzaliwa, malaika alimtaarifu Yosefu kumchukua mtoto na Mariamu kwenda Misri ili kumepuka Herode.
- Yosefu na familia yake baadaye waliishi katika mji wa Nazareti wa Galilaya, ambako alipata riziki kwa kufanya kazi ya useremala.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Kristo, Galilaya, Yesu, Nazareti, Mwana wa Mungu, bikira)

Marejeleo ya Biblia:

- [Yohana 1:43–45](#)
- [Luka 1:26–29](#)
- [Luka 2:4–5](#)
- [Luka 2:15–16](#)
- [Mathayo 1:18–19](#)
- [Mathayo 1:24–25](#)
- [Mathayo 2:19–21](#)
- [Mathayo 13:54–56](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **22:4** Yeye (Mariamu) alikuwa bikira na alikuwa ameposwa na mwanaume aitwaye **Yosefu**.
- **23:1** **Yosefu**, ambaye Mariamu alikuwa ameposwa naye, alikuwa mtu mwadilifu. Aliposikia kwamba Mariamu alikuwa mjamzito, alijua si mtoto wake. Hakutaka kumwaibisha, kwa hiyo alipanga kumtaliki kimya kimya.
- **23:2** Malaika alisema, “**Yosefu**, usiogope kumchukua Mariamu kama mke wako. Mtoto aliye tumboni mwake ni kutoka kwa Roho Mtakatifu. Atazaa mtoto wa kiume. Mpe jina Yesu (ambalo linamaanisha, ‘Bwana anaokoa’), kwa sababu ataokoa watu kutoka dhambi zao.”
- **23:3** Hivyo **Yosefu** alimuoa Mariamu na kumchukua nyumbani kama mke wake, lakini hakulala naye hadi alipojifungua.
- **23:4** **Yosefu** na Mariamu walilazimika kufanya safari ndefu kutoka walipoishi Nazareti hadi Bethlehemu kwa sababu babu yao alikuwa Daudi ambaye mji wake wa asili ulikuwa Bethlehemu.
- **26:4** Yesu alisema, “Maneno niliyowasomea sasa hivi yanatokea.” Watu wote walishangaa. “Je, huyu si mwana wa **Yosefu**?” walisema.

Data ya Neno:

- Strong's: G25010

Yosefu Agano la Kale*Uhalisia:*

Yosefu alikuwa mwana wa kumi na moja wa Yakobo na mwana wa kwanza wa Raheli. Wazao wa wanawe wawili, Efraimu na Manase, wakawa wawili wa makabila ya Israeli.

- Jina la Kiebrania Yosefu linafanana na neno la Kiebrania linalomaanisha 'kuongeza' na neno lingine la Kiebrania linalomaanisha 'kukusanya' au 'kuondoa.'
- Sehemu kubwa ya kitabu cha Mwanzo inasimulia hadithi ya Yosefu, jinsi aliyobaki mwaminifu kwa Mungu licha ya matatizo yake mengi na kuwasamehe ndugu zake waliomuuza kuwa mtumwa huko Misri.
- Hatimaye, Mungu alimuinua Yosefu hadi nafasi ya pili yenye mamlaka katika Misri na akamtumia kuokoa watu wa Misri na mataifa jirani wakati wa upungufu wa chakula. Yosefu alisaidia kuokoa familia yake kutokana na njaa na akawaleta kuishi naye Misri.

(Mapendekazo ya tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: makabila kumi na mawili ya Israeli, Efraimu, Manase, Yakobo, Raheli)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mwanzo 30:22–24](#)
- [Mwanzo 33:1–3](#)
- [Mwanzo 37:1–2](#)
- [Mwanzo 37:23–24](#)
- [Mwanzo 41:55–57](#)
- [Yohana 4:4–5](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **8:2** Ndugu zake **Yosefu** walimchukia kwa sababu baba yao alimpenda zaidi na kwa sababu Yosefu alikuwa ameota ndoto kwamba angekuwa mtawala wao.
- **8:4** Wafanyabiashara wa watumwa walimpeleka **Yosefu** nchini Misri.
- **8:5** Hata akiwa gerezani, **Yosefu** alibaki mwaminifu kwa Mungu, na Mungu akambariki.
- **8:7** Mungu alikuwa amempa **Yosefu** uwezo wa kutafsiri ndoto, hivyo Farao akaagiza Yosefu aletwe kwake kutoka gerezani.
- **8:9** **Yosefu** aliwaambia watu waweke akiba ya chakula kingi wakati wa miaka saba ya mavuno mengi.
- **9:2** Wamisri hawakumkumbuka tena **Yosefu** na yote aliyowafanya kuwasaidia.

Data ya Neno:

- Strong's: H3084, H3130, G25000, G25010

Yoshua*Uhalisia:*

Kulikuwa na wanaume kadhaa wa Israeli walioitwa Yoshua katika Biblia. Anayejulikana zaidi ni Yoshua mwana wa Nuni, ambaye alikuwa msaidizi wa Mose na baadaye akawa kiongozi muhimu wa watu wa Mungu.

- Yoshua alikuwa mmoja wa wapelelezi kumi na wawili ambao Mose aliwatumwa kuchunguza Nchi ya Ahadi.
- Pamoja na Kalebu, Yoshua aliwasihii watu wa Israeli watii amri ya Mungu ya kuingia katika Nchi ya Ahadi na kuwashinda Wakanaani.
- Miaka mingi baadaye, baada ya kifo cha Mose, Mungu alimchagua Yoshua kuwaongoza Waisraeli kuingia katika Nchi ya Ahadi.
- Katika vita vya kwanza na maarufu zaidi dhidi ya Wakanaani, Yoshua aliwaongoza Waisraeli kuushinda mji wa Yeriko.
- Kitabu cha Agano la Kale cha Yoshua kinaeleza jinsi Yoshua alivyowaongoza Waisraeli kuchukua udhibiti wa Nchi ya Ahadi na jinsi alivyogawa sehemu ya ardhi kwa kila kabilila Israeli ili waishi.
- Yoshua mwana wa Yosadaki ametajwa katika vitabu vya Hagai na Zekaria; alikuwa Kuhani Mkuu aliyesaidia kujenga upya kuta za Yerusalem.
- Kuna wanaume wengine kadhaa waliitwa Yoshua ambao wametajwa katika nasaba na sehemu nyingine za Biblia.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinzi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Kanaani, Hagai, Yeriko, Mose, Nchi ya Ahadi, Zekaria (Agano la Kale))

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 7:25–27](#)
- [Kumbukumbu la Torati 3:21](#)
- [Kutoka 17:10](#)
- [Yoshua 1:3](#)
- [Hesabu 27:19](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **14:4** Wakati Waisraeli walipofika kwenye ukingo wa Kanaani, Mose alichagua wanaume kumi na wawili, mmoja kutoka kila kabilila Israeli. Aliwapa wanaume hao maagizo ya kwenda kuipeleleza nchi na kuona hali yake.
- **14:6** Mara moja Kalebu na **Yoshua**, wale wapelelezi wengine wawili, walisema, “Ni kweli kwamba watu wa Kanaani ni warefu na wenye nguvu, lakini hakika tunaweza kuwashinda!”
- **14:8** “Isipokuwa **Yoshua** na Kalebu, kila mtu mwenye umri wa miaka ishirini au zaidi atakufa huko na kamwe hataingia katika Nchi ya Ahadi.”
- **14:14** Mose alikuwa mzee sana, kwa hiyo Mungu alimchagua **Yoshua** kumsaidia kuwaongoza watu.
- **14:15** **Yoshua** alikuwa kiongozi bora kwa sababu alimwamini na kumtii Mungu.
- **15:3** Baada ya watu kuvuka Mto Jordani, Mungu alimwambia **Yoshua** jinsi ya kushambulia mji wenye nguvu wa Yeriko.

Data ya Neno:

- Strong's: H3091, G24240

Yosia

Mambo:

Yosia alikuwa mfalme mcha Mungu ambaye alitawala ufalme wa Yuda kwa miaka thelathini na moja. Aliwaongoza watu wa Yuda kutubu na kumwabudu Bwana.

- Baada ya Baba yake Mfalme Amoni kuuawa, Yosia alikua mfalme wa Yuda akiwa na umri wa miaka minane.
- Katika mwaka wa kumi na nane wa utawala wake, Mfalme Yosia aliamuru Hilkia kuhani mkuu kujenga upya hekalu la Bwana. Wakati hili lilipokuwa likifanyika, vitabu vya Sheria vilipatikana.
- Vitabu vya Sheria viliposomwa kwa Yosia, alihuzunika jinsi watu wake walivyokuwa wakimwasi Mungu. Aliamuru kwamba mahali pote pa ibada ya sanamu paangamizwe na kwamba makuhani wa miungu ya uongo wauawe.
- Pia aliwaamuru watu kuanza kusherehekea tena sikukuu ya Pasaka.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri Majina)

(Tazama pia: mungu wa uongo, Yuda, sheria, Pasaka, hekalu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 3:13-14](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 33:24-25](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 34:3](#)
- [Yeremia 1:3](#)
- [Mathayo 1:11](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2977, G25020

Yothamu

Ufafanuzi:

Kwenye Agano la Kale, kulikuwa na wanaume watatu waliokuwa na jina Yothamu.

- Mtu mmoja aitwaye Yothamu alikuwa mwana mdogo wa Gideoni. Yothamu alisaidia kumshinda kaka yake mkubwa Abimeleki, ambaye alikuwa amewaua ndugu zao wote.
- Mtu mwingine aliyeitwa Yothamu alikuwa mfalme wa Yuda kwa miaka kumi na sita baada ya kifo cha Baba yake Uzia (Azaria).
- Kama Baba yake, Mfalme Yothamu alitii Mungu na alikuwa mfalme mwema.
- Hata hivyo, kwa kutokutoa mahali pa kuabudu sanamu aliwasababisha watu wa Yuda kugeuka tena kutoka kwa Mungu.
- Yothamu pia ni mmoja wa mababu waliotajwa katika nasaba ya Yesu Kristo katika kitabu cha Mathayo.

(Tazama pia: Abimeleki, Ahazi, Gideoni, Uzia)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Mambo ya Nyakati 26:21](#)
- [2 Wafalme 15:5](#)
- [Isaya 1:1](#)
- [Waamuzi 9:5-6](#)

Data Neno:

- Strong's: H3147

Yuda

Uhalisia:

Yuda alikuwa mwana wa nne wa Yakobo. Alikuwa mwana wa nne wa Lea. Kizazi chake kilikuwa moja ya makabila ya Israeli.

- Kabilia lililotokana naye lilijulikana kama "kabilia la Yuda" au "Yuda."
- Jina lake linakaribia kufanana na neno la Kiebrania linalomaanisha "sifa."
- Kabilia la Yuda likaa katika sehemu ya kusini ya Kanaani, ikijumuisha eneo la milimani kusini mwa mji wa Yerusalem. Linapotumiwa kama jina la eneo la ardhi, neno "Yuda" linarejelea ardhi iliyotolewa kwa kabilia la Yuda.
- Kwenye Agano la Kale, jina Yuda wakati mwingine linatumika kumaanisha ufalme wote wa kusini wa Israeli (sawa na jinsi jina Efraimu linavyotumika wakati mwingine kumaanisha ufalme wote wa kaskazini).
- Mfalme Daudi, Mfalme Solomoni, na wafalme wote wa ufalme wa kusini walikuwa wazao wa Yuda. Yesu pia alikuwa mzao wa Yuda.
- Maneno "Myahudi" na "Yudea" yanatokana na jina "Yuda."

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: makabila kumi na mawili ya Israeli, Yuda (ufalme), Myahudi, Yudea, Yakobo, Lea)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 2:1-2](#)
- [1 Wafalme 1:9](#)
- [Mwanzo 29:35](#)
- [Mwanzo 38:2](#)
- [Luka 3:33](#)
- [Ruthu 1:2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3063

Yuda Iskariote

Uhalisia:

Yuda Iskarioti alikuwa mmoja wa mitume wa Yesu. Yeye ndiye aliyemsaliti Yesu kwa viongozi wa Kiyahudi.

- Jina "Iskarioti" linaweza kumaanisha "kutoka Keriothi," labda ikionyesha kwamba Yuda alikulia katika mji huo.
- Yuda Iskarioti alisimamia pesa za mitume na mara kwa mara aliiba baadhi yake ili kutumia mwenyewe.
- Yuda alimsaliti Yesu kwa kuwaambia viongozi wa kidini mahali Yesu alipokuwa ili waweze kumkamata.
- Baada ya viongozi wa kidini kumhukumu Yesu afe, Yuda alijuta kwamba alikuwa amemsaliti Yesu, hivyo akarudisha pesa za usaliti kwa viongozi wa Kiyahudi kisha akajua.
- Mmoja wa mitume wengine wa Yesu alikuwa Yuda mwana wa Yakobo. Hakuwa mtu yule yule kama Yuda Iskarioti.
- Mmoja wa ndugu za Yesu aliitwa Yuda. Baadaye alijulikana kama "Yuda." Hakuwa mtu yule yule kama Yuda Iskarioti.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri Majina)

(Tazama pia: mtume, kusaliti, viongozi wa Kiyahudi, Yuda mwana wa Yakobo)

Marejeleo ya Biblia:

- [Luka 6:14-16](#)
- [Luka 22:47-48](#)
- [Marko 3:19](#)
- [Marko 14:10-11](#)
- [Mathayo 26:23-25](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **38:2** Mmoja wa wanafunzi wa Yesu alikuwa mtu aitwaye **Yuda**. ... Baada ya Yesu na wanafunzi kufika Yerusalem, **Yuda** alienda kwa viongozi wa Kiyahudi na kutoa kumsaliti Yesu kwao kwa kubadilishana na pesa.
- **38:3** Viongozi wa Kiyahudi, wakiongozwa na kuhani mkuu, walimlipa **Yuda** sarafu thelathini za fedha kumsaliti Yesu.
- **38:14** **Yuda** alikuja na viongozi wa Kiyahudi, askari, na umati mkubwa. Wote walikuwa wamebeba panga na marungu. **Yuda** alikuja kwa Yesu na kusema, "Shalom, mwalimu," na akambusu.
- **39:8** Wakati huo huo, **Yuda**, msaliti, aliona kwamba viongozi wa Kiyahudi walikuwa wamemhukumu Yesu afe. Alijawa na huzuni na akaenda na kujiua.

Data ya Neno:

- Strong's: G24550, G24690

Yuda, mwana wa Yakobo*Uhalisia:*

Yuda, mwana wa Yakobo alikuwa mmoja wa mitume kumi na wawili wa Yesu. Kumbuka kwamba hakuwa mtu sawa na Yuda Iskarioti.

- Mara nyingi katika Biblia, wanaume wenye jina sawa walitofautishwa kwa kutaja ni mwana wa nani. Hapa, Yuda alitambuliwa kama "mwana wa Yakobo."
- Mtu mwingine aliyeitwa Yuda alikuwa ndugu wa Yesu. Alijulikana pia kama "Yuda."
- Kitabu cha Agano Jipyä kinachoitwa "Yuda" huenda kiliandikwa na Yuda, ndugu yake Yesu, kwa kuwa mwandishi alijitambulisha kama "ndugu wa Yakobo." Yakobo alikuwa ndugu mwingine wa Yesu.
- Pia inawezekana kwamba kitabu cha Yuda kiliandikwa na mwanafunzi wa Yesu, Yuda, mwana wa Yakobo.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri Majina)

(Tazama pia: Yakobo (mwana wa Zebedayo), Yuda Iskarioti, mwana, wale kumi na wawili)

Marejeo ya Biblia:

- [Matendo 1:12-14](#)
- [Luka 6:14-16](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G24550

Yudea*Uhalisia:*

Neno "Yudea" linarejelea eneo la ardhi katika Israeli ya kale. Wakati mwingine linatumika kwa maana finyu na wakati mwingine kwa maana pana.

- Wakati mwingine "Yudea" inatumika kwa maana finyu kumaanisha tu jimbo lililokuwa katika sehemu ya kusini ya Israeli la kale, magharibi mwa Bahari ya Chumvi. Tafsiri nyingine huita jimbo hili "Yuda."
- Wakati mwingine "Yudea" ina maana pana na inarejelea majimbo yote ya Israeli ya kale, ikiwa ni pamoja na Galilaya, Samaria, Perea, Idumaya na Yudea (Yuda).
- Ikiwa watafsiri wanataka kufanya tofauti kuwa wazi, maana pana ya Yudea inaweza kutafsiriwa kama "Nchi ya Yudea" na maana finyu inaweza kutafsiriwa kama "Jimbo la Yudea," au "Jimbo la Yuda" kwani hii ni sehemu ya Israeli la kale ambapo kabilia la Yuda lilikuwa linaishi awali.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Galilaya, Edomu, Yuda, Yuda, Samaria)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wathesalonike 2:14](#)
- [Matendo 2:9](#)
- [Matendo 9:32](#)
- [Matendo 12:19](#)
- [Yohana 3:22–24](#)
- [Luka 1:5](#)
- [Luka 4:44](#)
- [Luka 5:17](#)
- [Marko 10:1–4](#)
- [Mathayo 2:1](#)
- [Mathayo 2:5](#)
- [Mathayo 2:22–23](#)
- [Mathayo 3:1–3](#)
- [Matayo 19:1](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G24530